

(A siralom tornyai)

Aki a Konstantinápoly és a bizánci császárság bukása előtti utolsó képeket idézi, nem teheti meg, hogy meg ne emlékezzék azokról, akik — ha pillanatokra is, — a véget elodázták.

Míg a Duna a nikápolyi csata küzdőteréről a burgund, német, magyar és cseh vért öblögette, és amelynek kimenetelét a leigázója javára a szerb lovasság döntötte el, a törökök pedig már a vidini császárság területén garázdálkodtak, átkeltek a korintosi szoroson és leigázták Athént, Argoszt és Moreát, Bizánc fővárosa, Konstantinápoly a legyőzött magára maradvára várva csak Bajazit győzelmi szeszélyétől és saját fohászából remélhetett csak kegyelmet. S lám csak, a bajaziti haderő elhárításáért és megsemmisítéséért esdő imák meghallgatója maga Allah kegyeltje, egy hatvanhat éves sánta harcos, Timur Lenk. 1402. július 28-án, az angorai csatában „Közép-Kelet népeinek anyja”, Timur többnapos kíméletlen harcban verte szét az oszmán hadat, Bajazitot pedig foglyul ejtette*. Konstantinápoly a következő fél évszázadra fellélegezhetett.

A matriarchatus kora óta a história nem ismert Timurnál — „a szerencsés csillagzat alatt született fejedelemlél”, ahogyan udvari krónikásai nevezik, — kegyetlenebb és odaadóbb uralkodót. A kevésbé ismert elmongolosodott török törzsből, a barlaszból származva már fiatalon villámgyors karriert futott be — a nagykereskedelmi utak mellett garázdálkodó banda tagjától a szamarkandi emiri hatalomig. Elfojtja könyörtelenül a népfelkelést Szamarkandban, s egyúttal félreállítja uralkodótársát, Huszein emirt (akinek saját hatalmát köszönhetette) is. Timur jól szervezett hadsereg élére áll, amellyel folyamatosan hadakozva néhány éven belül kis híján az egész Közép-Kelet teljhatalmú urává lesz, dél-keleti irányban egészen ideig óriási területeket hódítva meg, valamint Közép-Kelet egy részét nyugaton. Meghódított TERÜLETEKET mondunk, hiszen Timur nem a népeket hajította uralma alá. Hatalmas birodalma elfoglalt országainak lakossága KIIRTATOTT.

Timur tetteinek panegirikusa, Ali Gijazedin imígyen írja le az Iszfahámban esett gigászi méretű (a hasonlók között korántsem egyedülálló) népirtást: MINT A GYŰLÖLET VIHARÁTÓL KORBÁCSOLT VÍZTŰKRÓN. KATONÁK ÉRKEZTEK HULLÁMOKBAN ÉS SZABLYÁIKAT KIVONVA. MINT A FŰVET KASZÁLTÁK A FEJEKET LE. GYÉMÁNT RAGYOGÁSÚ TÖREKKEK PEDIG AZ ALJA EMBEREKET ÉLETÜK GYÖNGYÉTŐL A HALÁL HURKÁBAN MEGFOSZTOTTÁK VOLT. ANNYI VÉR ÖMLÖTT KI, HOGY A ZINDARUDA FOLYÓ ÁRA ÁLTALCSAPOTT A PARTOK FELETT. A VIZEK VÖRÖSSÉGE TŰNDÖKÖLT. AKÁR A HAJNALI ÉGBOLT. S A TISZTA VÖRÖSBOR POHARÁHOZ HASONLATOSAN. AZ UTCÁK SORÁN TÖRZSEK DOMBJAI MAGASODTAK. A VÁROSON KÍVÜL PEDIG A MEGÖLTEK KOPONYÁIBÓL A LEGMAGASABB ÉPÜLETEKET IS MEGHALADÓ TORNÝOKAT EMELTEK.

Timur a dzsingiszi birodalmat szerette volna feltámasztani. Ám az ereje a vágyait is meghaladta. Országa túlnőtte a Dzsingisz kánét. Ő, Dzsingiszszel ellentétben kegyetlen hódító, parancsaira tízezrek öletnek meg, s építtetnek „siralomtornyok” az engedetlenek (a leigázottak) koponyáiból, s aki alaposan kimunkált igazgatási rendszerre alapozza központi államhatalmát. A sok virágzó város letiprója és lerombolója építeti és díszíti saját fővárosát, Szamarkandot, amelyet a történetírók ez idő tájtól „a világ legtündöklőbb pontjának” neveznek. A hadjáratok során a különböző országok pusztulásra szánt és békés lakosai közül ezerszám választ ki mesterembert és iparost városok építtetése, a kézművesség és a kereskedelem fejlesztése céljából. Horezm, Irán, Irak, India, Szíria és más országok területéről küldi Timur Szamarkandba a tudósokat, költőket, építészeket, művészeket, kalligráfusokat.

A Nagy Sándor és Dzsingisz kán utáni legnagyobb hódító széles nemzetközi kapcsolatokat alakít ki. A szamarkandi udvarban a legkülönbözőbb diplomáciai és kereskedelmi delegációk időznek Kínától keleten a nyugati Kasztliáig. A kasztliaiak küldöttségét Rui Gonsales de Clavijo vezeti, aki egy reánk maradt felbecsülhetetlen értékű, a távoli országban tapasztaltak elemző leírását tartalmazó napló szerzője. Naplójegyzeteiből megtudhatjuk, hogy Timur hatalmasaival és háremével együtt gyönyörű palotája tövében álló sátrában tanyázott. Mint az anya, gyermeke első hívására könnyedén és gyorsan bontott sátrat és katonái Allahhoz szóló, velőtrázó és vad üvöltözése közepette idézett és hozott az ellenségre halált.

Az 1404. évben két sírja is elkészül. Gyönyörű mauzóleuma, a Gur-emir és a Kína elleni hadjárat előkészülete. Kitágult orrcimpákkal és olmos szemekkel virrasztott a hatvannyolc éves sánta kolosszus, elégedetlen volt mindkét építkezésével. Megparancsolta, hogy a Gur-emir kupoláját emeljék még magasabbra, s elindította Kína felé az első csapatokat. Mint tartják, a Ming dinasztiaiból származó uralkodót, Jong Jua császárt a hírek közül inkább megörvendeztette az első, mintsem megrémisztette volna a második. „Aki számára ilyen távoli az ég, a föld már közel ahhoz” — mondta.

Az 1405. esztendőben állt 200 000 harcosa élén, vörös, hatalmas, ám már meggyötört arcát Kína felé fordítva. „Az ő hatalmas nevében, a Timurban, több termő bőség áramlott, mint az Amu-darja nevében; a folyóéban, amely számára, ugyanúgy mint Nagy Sándornak és Dzsingisz kánnak is sorsdöntő határ és jelkép egyben.” Testét viszont már betegség és fáradtság csigázta el. Ortarnál, 1405-ben szakad meg a hadjárat és a halott uralkodó teste a fővárosba visszakerül.

Timur hamis sírhelyén, az iszlám hagyomány szerint, pontosan a kupola két mozaikja alatt legjelesebb titulája megnevezése olvasható, az ÁTTEKINTHETLEN ORSZÁG HATALMAS URA.

Az elbeszélő számára hátra más nem is marad, mint hogy leírja a kimondhatatlant; eme át nem tekinthető ország néma képét. Az idő, amint az a Múlt dicsőítői számára nem ismeretlen, elnyomta Timur katonáinak Allahért s az ellenség pusztulásáért harsanó szörnyű rikoltásait, a rikoltásokat, amelyek mögött átkozódva emelkednek az égbe, az ég magasába a „siralomtornyok” agyagba foglalt, nyálkás és valótlanak tűnő koponyái. Mintegy ismét, s akár a születéskor, „a vér mocskában fürödvé”.**

Beszédes István fordítása

* Az angorai csata után Konstantinápolyba utazó Sztefan Lazarevics a császártól kapott despotai tisztjéből következtetve, úgy tűnik, a szerb lovasság ezúttal nem szolgált urát túlzott odaadással. (P. M.)

** Predrag Markovics, ahogyan ő magáról vallja, egy a Predrag Markovicsok közül. Fiatal szerb író, egy verses- és egy elbeszéléskötet szerzője, regénye, az *Otmenost duse (A lélek fennköltége) harmadikként, 1989-ben jelent meg. Ennek egy részlete a fenti.*

B. I.

Fák

I

Ha véred forró lüktetése
Már csillapul, s kihűlt a vágy,
Lassan kijózanulsz, megértve
A csöndes férfikor szavát.

Ha elsirtad ifjúságod,
Fű és lomb tejtetvére vagy,
Mint egy tükörben, újra látod
A természetben arcodat.

S kortársként szólítván a roppant,
Félszázados fatörzseket,
Magad ne eldalolt dalokban,
Makacs növésükben keresd!

Önnön súlyától majd leroskad
A sok fa, mégis egyre nő,
Kérgükre újabb réteget rak
Új és új tavasszal az idő.

S erejüket megsokszorozva
Nyúlnak ki törzsükből a zöld
Ágak, közös terük megosztva,
Mit ad az áldott anyaföld.

Mért búsulsz májusban, csodálva
Gigászi fák sudár, merész
Lombját, virágait, belátva:
Szíved gazdája már az ész?

Talán azért, mert énekedben
A véred megkötött, akár
Termő türelmü rengetegben
Hús csermely, égő napsugár?

II

Szelek nomádszállásai,
Országai madárnyomornak,
Magasba lökve ágai,
Vak éjükből a fák kinyúlnak.

Karcsúak, mint a hadfiak
(Mi másnak láthatnánk mi őket?),
A felhőkig magaslanak,
Egekkel egyesítve földet.

Válluknak még a tél előtt
Lefoszlik aranyos palástja,
Pihenjen a vadon, s erőt
Gyűjtsön, míg fogva tartja álma.

S a levelek a hó alatt
Heverjenek csak, majd e rozsdás
Pajzsok, vértek alól faka
Az éltető tavaszi forrás.

És mindent nedvesség telít,
Kéreg alól, sötét sebekből
Új sarjak bíbor szarvait
Böki az ég felé az erdő.

És már a ritkás lombú fák,
A langyos föld sarában állva,
A tiszta kékség sugarát
Fürkészik, hajnalig se várva.

– Akárha hegylakók hada,
Sok dűszes, ódon fegyverével,
Jött volna el a földanya
Tavaszköszöntő ünnepére.

És mint kobozhúr, víg dala
Felzeng az erdei madárnak,
S kezükben kendőt tartva a
Szép lányok már a táncba várnak.

Rokon az ember és a lomb,
Bennünket is örök makacsság
Taszít a mennyei magasság
Felé, akárcsak a vadont.

fordította Baka István

– megjelent az Új Pegazus sorozat *Arszenyij Tarkovszkij versei* című kötetében 1988-ban.